

Om stengærder bl.a.

Af I.P. Junggreen Have

»Kirkegården ere kranset med markens sten, således at ikke fæ og dyr kan indkomme«. Det gælder jo nok størstedelen af Danmarks kirkegårde, at de i de seneste par hundrede år har været heget på denne måde.

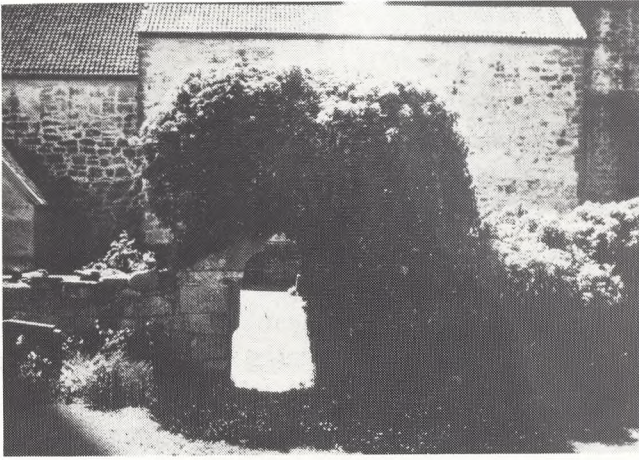
Selv om vi har stenfattige egne her i landet, så har der dog næsten altid været sten nok til kirkediget. Byggematerialet har ikke altid været lige egnet, når man skal se håndværksmæssigt på det, hvad man da gudskelov heller ikke altid har gjort.

Det er dejligt, at man endnu kan finde kirkegårde her i landet, der viser, hvor man er henne. Er det på Fyn eller i Vestjylland, man befinder sig? Det kunne jo også være i Køge eller et andet sted, hvor er egnspræget henne. De er så pæne alle vore kirkegårde, for nu har vi jo allesammen fået at vide, hvordan en kirkegård skal se ud. Der skal være rent og pænt og nydeligt, og græsset skal slåes, og ukrudtet skal væk, og bladene må ikke ligge og flyde langs hække og digefod (hvor de ellers godt kunne gøre gavn), men det ser nu ikke godt ud, og folk klager over det!

Somme tider er det faktisk en ubehagelig stilling at være kirkegårdskonsulent,

Gammel bevoksning med sedum og stenbrækarter, der kan være utrolig nøjsomme. (Alle foto: Forfatteren).

Gamle gravsten må ikke bruges i stengærd, men der kan være tilfælde, hvor det alligevel kan være smukt og rigtigt.

Man kunne godt ønske sig flere af den slags frodige bevoksninger på stengærd.

Græs kan godt være smukt og rimelig let at vedligeholde på et lavt gårde.

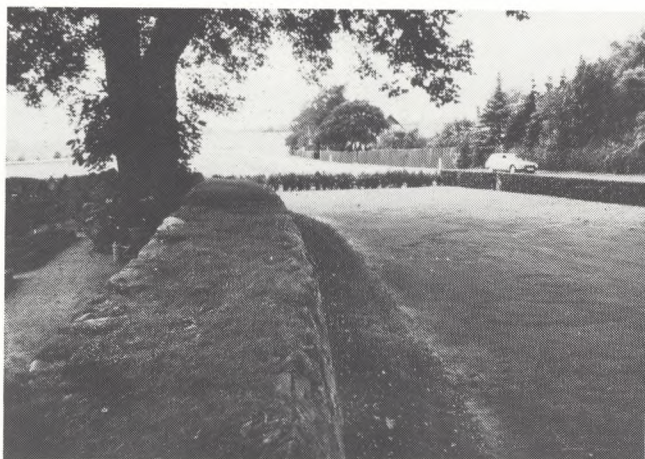

Et af de smukkeste og mest beskedne stengårde, jeg kender, primitivt, men overordentlig fint, både bænk og dige.

»Langhåret« visent græs kan godt være rigtigt på et dige som overgang til en mark.

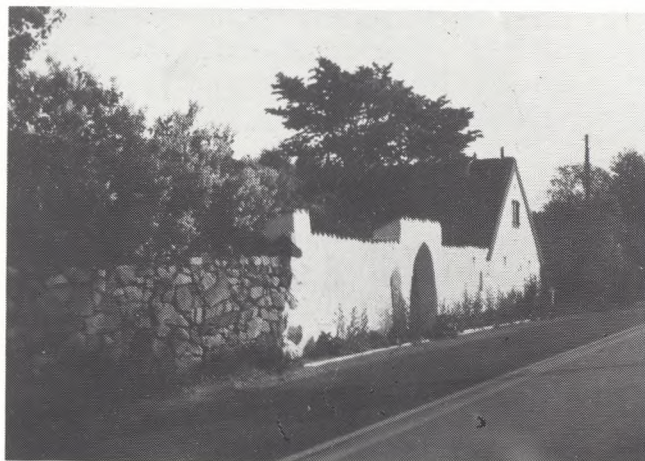

Den slags burde forbydes, her har ydersiden af diget fået en ordentlig omgang med sprøjten, det burde være forbudt at bruge gift uden for diget, når det som bekendt er det indenfor.

Kløvede sten kan da være storartede, når de bruges med fornemmelse for stenens karakter. I det hele taget er fornemmelse for materialet vigtigere end den tekniske kunnen.

Sådan et dige bør aldrig sættes om.

Her har digefodens planter mulighed for at overleve.

når man år ud og år ind skal gå og holde galden nede, fordi man synes, at alt er så pænt, hvor man kommer, og graveren gør sig virkelig umage, for det gør han (M/K), og alligevel synes man ofte, at det er en jammer med al denne frisering. Selv om vi har en forening for kirkegårdskultur, så er det nu så som så med kulturen, hvis det da ikke er den form for pænhedskultur, som er ved at ensrette de små ydmyge steder, så de passer ind i geledet.

Det er lykkedes over al måde!

Nå, nu skal jeg jo ikke blive alt for vred, for der er da mange lyspunkter, og i virkeligheden er det sjældent graverens skyld, han gør jo stort set, hvad han får besked på, både når grave, hække og gange skal have en omgang, og det er såmænd også sjældent, at det er fra den side, man får besked om, at stendiget bør sættes om.

Jeg gad vide, hvor mange km stendiger der er sat unødigt om, fordi man ikke tåler skævheder eller en smule forfald. Der er vitterligt mange steder, hvor det er nødvendigt, men der er mange flere steder, hvor det ikke burde gøres og alligevel bliver gjort.

I tusindvis af smukke og sjældne planter, hvoraf mange har overlevet fra middelalderens tro på helbredelse ved at bruge urter fra kirkediget, er gået tabt. Sprøjtning og omsætning af diget har slået dem ihjel, bare fordi det skal se pænt ud.

Man anvender »plantebeskyttelsesmidler« - et horribelt ord, når det egentlige formål er at slå planter ihjel.

Det er pænt og jævnt kedeligt.

Mange stengærder har lidt skade ved, at store, smukke grupper af den lille bregne engelsød eller vedbend, sedum, stenbræk, digitalis, svaleurt, violer, skarntyde, kongelys, katost, sæbeurt og mange andre brutalt er fjernet fra digerne og digefoden med hjælp fra disse »plantebeskyttelsesmidler«.

Det er ikke alene en æstetisk forringelse, men også praktisk har mange af disse planter gjort gavn ved at fylde fuger ud og holde på stenene, lad dem dog være i fred og lad dem fortælle historie.

Jeg kender en lille beskeden kirkegård, hvor der for få år siden fandtes i tusindvis af vilde tulipaner, *Tulipa silvestris*, som måske kan være bragt hertil af munke fra et nu forlængst forsvundet kloster i nærheden, nu er de udryddet, fordi man syntes, det var ukrudt. Det var et stykke kulturhistorie, man dræbte - og til hvad nytte?

Men for nu at tale om det mere praktiske ved stengærder, så har jeg mange gange undret mig over kirkeministeriets cirkulære om stengærder, hvor man bl.a. anfører, at de bør sættes i ler. Jeg gad vide, hvor meget vedkommende forfatter af cirkulæret har kendt til jordbundsforhold og praktik, der har i hvert fald ikke ligget megen erfaring bag ved.

Ler udvider sig sommetider ret voldsomt i frost og kan skubbe sten helt ud af leje. Jeg har været ude for, at samvittighedsfulde mennesker holder sig helt til opskriften i cirkulæret og lægger et pænt tykt lag ler under og desuden fylder

Her kniber det virkelig med fornemmelsen, iøvrigt må man slet ikke gøre sådan.

Det pynter jo ikke dette her, men det er iøvrigt ikke nogen helt sjælden oplevelse.

godt med ler i et nyomsat stengærde, hvoraf følger, at diget efter nogle år har bevæget sig så meget, at stenene trykker ud, og man kan begynde forfra.

Er der ikke en behjertet sjæl i kirkeministeriet, der kan få disse forældede og misvisende cirkulærer rettet op og gjort tidssvarende, så de ikke ligefrem opfordrer folk til at gøre tingene forkert.

Det har også længe undret mig, at man helst ikke ser anvendt kløvede sten til diger. Der findes jo mange meget smukke gamle diger, som er sat af kløvede sten og som fuldt ud kan måle sig med de almindelige diger sat med runde marksten.

På en meget kendt jysk kirkegård vil de højere myndigheder nu sætte diget om, fordi det er lavet af kløvede sten, nu skal det sættes af marksten i stedet. Jamen det bliver da sikkert også pænt, det er bare totalt overflødigt. Diget har stået i

Diger sat helt uden jord, men fyldt op med sten er utroligt holdbare.

mange år og fejler ikke noget, det er smukt, som det er, og det ses af mange tusind mennesker hvert år, uden at der sikkert er nogen, der har beklaget sig over det.

Det kan være farligt med alle disse specialister, der helt nøjagtigt ved, hvordan tingene skal gøres.

Der skal håndelag og omtanke til, når et dige skal sættes, og det kan da godt være en mangelvare. Jeg har mødt digespecialister, som jeg helst ville have undværet, men der er da gode folk imellem. Jeg har også truffet nogle, som aldrig havde sat dige før, men som kunne gå og snakke med stenene og få noget storartet ud af det.

Det er ikke så vanskeligt, det er bare en kunst at gøre det.

Lad være med at røre de gamle stendiger længst muligt, de alt for perfekte er slet ikke smukke.

Mos på diget er både nøjsomt og kønt, her på et dige af kløvede sten.

Stablede sten, enkelt, primitivt og kønt.

Engelsød, digitalis og græs, lad dog gro.

